

EL SALVADORKO

SEGUNDO MONTES KOMUNITATEA

Oasi kolektiboa

Auzoko errotan irina egitetik datorren emakumea.

IKER DE LA HOZ GARMENDIA

Etorkizun beltza iragarriko lioke askok Erdialdeko Amerikako herrialde txikienari. Azken ehun urtean apenas ezagutu dute bakerik El Salvadorren, armak hartu eta azala tatuatzea da gazte askoren irtenbide bakarra. Bide horrek, ordea, kartzelara edo lurrera bueltan eramaten du asko, aurpegian zimurrak atera aurretik. Ez da horrela Segundo Montes komunitatean, ARGIAK bertatik bertara ezagutzeko aukera izan duenez.

 MARIA ORTEGA ZUBIATE

2019ak argi izpiren bati sarzzen utzi dio, azken 29 urteetako baketsuena izan baita, baina *pandillen* indarkeriaren arazoa errealtate gordina da oraindik herrialdean. Hala ere, bada etorkizun horri ihes egiterik lortu dion jendarterik, indarkeriari hezkuntzaz eta antolakuntzaz erantzun dionik, herrialdeko ekialdean, Morazango departamenduan. Bada lurralde bat horri muzin egin diona: Segundo Montes komunitatea. Asterix eta Obelix bezala, etsaiak inguratuta daude herritarrek; baina bereari eusten jarraitzen dute.

Tropikoetan tropikoena dirudi Segundo Montes komunitateak. Bi udalerriko lurretan eraikia, 8.000 biztanle inguru bizi dira bere mendi magaletan. Adobezko etxeen eta kafe sailen artean, antzinakoen bizimodu berdina dute oraingoek ere, eguzkia irten bezain pronto dira kalean, lurra lantzen; eta eguzkia sartu orduko,

eguneko euria bota eta gero, ohean dira berriz, parrandarako gogoia duten gazte batzuk kenduta.

Txikia da El Salvador, eta txikia bere oihartzuna. Irakurle euskaldun askori zaila egingo zaio Atlantikoa- ren beste aldean dauden lurraldeak mapan kokatzea. Ziurrenik atzamarrak Guatemalara, Nikaraguara edo Hondurasera egingo lioke ihes. Baina estatu artean galduta dagoen lurralde horrek badu zerikusia Euskal Herriarekin, duela urte asko zabaldu zen lotura bat Atlantikoaz gaindi.

Pakito Arriaran, Miren Odriozola eta beste izan ziren lehenengo, artean gerra pizturik zegoela. Era-kundeak eta elkarte internazionalistak etorri ziren gero, gerrak utzitako sarraskitik ateratzen laguntzeko. Horien artean dago Euskal Fonda, bertan garapeneko proiektuak landu dituen. EHUko ikasleei bertaratzeko aukera ere eskaini die, proiektuak beste ertz batzuetatik lantzeko as-

moz; hain zuzen, lerrook idatzi dituen kazetariak ere parte hartu zuen programa horretan, eta erreportaje honetako adierazpenak bertan jasotakoak dira. 30 urte baino gehiagoko historiak batzen ditu bi herriak, eta ohikoak dira Euskal Herriaren independentziaren aldeko aldarriak bota eta *Txoriak txori* abesten duten salvadortarrak. Batez ere Segundo Montes komunitatean.

Komunitateak, bere horretan, ez du ezer berezirik; ezta bertakoen bizimoduak ere. Herrialdeko beste edozein komunitate izan liteke. Hala ere, salbuespena da herrialdeko errealitatean. Izan ere, *mararik* edo *pandillarik* gabeko lurralde izendatu dute. Eta gobernuak ez bezala, indarkeriarik erabili gabe heldu dira horretara.

ESKARMENTUZ IKASIAK

Jendez lepo heltzen dira autobusak Segundo Montes komunitatera. Departamenduko hiriburutik datoz gehienak, merkatuan erosketak egitetik. Metro gutxiro egiten ditu geldialdiak autobusak, norbaitek txistu egiten duenero; eta poltsa mordoa duten emakumeak jaisten dira, autobuseko eta kaleko beroagatik izerdi patsetan.

Ez da denbora luzea pasatu bide bera militarrek egiten zutenetik. Bertakoa ez denak zaila izango luke duela 30 urteko argazkietan komunitatearen zantzurik aurkitzea; ezerk pistarik ematekotan oraindik zenbait etxeren izkinetan dauden bandera gorriak izango lirake. Izan ere, 1980 eta 1992 urteen artean komunitatea goitik behera suntsitu zuen gerra zibil odoltsuak.

Morazango departamenduan, urte luzez militarren jazarpenak jasandako landa eremu txiroa izaki, gerrillariak ziren nagusi. Leku subertsibo bilakatu zen armadaren begietara, eta bertakoek gogotik ordaindu zuten beren haserrea. Lurraldea hustu egin zen; gerran zuzenean parte hartzen ez zuten horiek Honduraseira egin zuten ihes, bake bila.

Beren sorterritik 30 kilometro eskasera jarri zituzten dendak, Honduraseko lurretan. Eraman zituzten gauza apurrerekin ekin zioten bederatzi urtez beren etxe bilakatuko zen kanpalekua atontzeari. Ezinbestekoa izan zen bertakoen arteko lankidetzak. Orduantxe hasi zuen bere bidea etorkizuneko Segundo Montes komunitateak.

Derrigorrak eraman zituen Honduraseira, eta beharrianak derrigortu zituen etsai komunari elkarrekin aurre egitera.

Hondurasko errefuxiatu eremua.

Hondamendi naturalak suntsitutako etxeak konpontzeko kolektiboa eratu dute komunitateko zenbait gaztek.

Segundo Montes komunitatea salbuespena da El Salvadorren; mararik gabeko lurralde izendatu dute. Eta horretara heltzeko bi tresna ezinbesteko erabili ditu; hezkuntza eta antolakuntza

Lantegi komunitarioak eratu zituzten, familia bakoitzari zegozkion irabaziak errazionamendu txartel bidez banatuz. Asanbladak eratu zituzten, eta kanpalekuetan hartzen ziren erabaki guztiak handik pasatzen ziren.

Dena den, bertakoen apustua ez zen lanaren aldekoa izan soilik. Hezkuntza kanpalekuetako zutabe nagusietakoa zen. Hara heldu zirenean, 1980an, biztanleen % 80 inguru analfabetoa zen; beren jatorrizko herrialdean bizi zuten egoera tamalgarriaren adierazle. Bederatzi urte horietan datu horri buelta ematea lortu zuten, eta 1989rako, El Salvadorrera bueltatu zirenerako, alfabetatuta zeuden komunitateko hamar biztanletik zortzi.

Gizon bat Jocoaitiqueko kaleetan barrena.

IKER DE LA HOZ GARMENDIA

Herri irakasleak izan ziren horren arduradunak. Beren ikasleak baino urte gutxi zaharragoak ziren haur eta nerabeen esku geratu zen gazteenak alfabetatzeko eta hezteko ardura. Ez zen edonolako lana, jakin bazekiten parean zituzten haurretako askok urte gutxira armak hartu eta frontera joan beharko zuela. Eta gainera, ez zen edonolako hezkuntza. Haurren kontzientziarioa zuen helburu, errealitatea ezagutu eta etorkizunagatik borrokan egin zezaten. Esaterako, bokalak erakusteko orduan *Errefuxiatu* hitza erabiltzen zuten, gaztelerazko hitzaren genero maskulinoak bost bokalak baititu (*Refugiado*).

Herri irakasle horiek arduratu ziren hurrengo belaunaldien hezkuntzaz El Salvadorrera bueltatutakoan, artean klaseak emateko zuhaitz gerizpea besterik ez zutenean. Borroka egin behar izan zuten gobernuak irakasle bezala onar zitzan, hezkuntzako diplomek komunitatetik kanpora baliorik ez zutelako. Baina ohi duten modura, komunitate guztiaren parte hartzearen eta nazioarteko lankidetzaren bidez lortu zuten aldarria egikaritzea.

ORDUKO HAZIAK, GAURKO LOREAK

Ordutik hona komunitatearen egoerak izan du aldaketarik. Gerra irekirik ez dagoen arren, indarkeriak hurbiletik jarraitzen du komunitateko gazte oro. Alfabetizazioa orokortuta dago, baina ikasketak amaitu eta gero langabezia izaten du zain askok eta askok. Gatazkaren mehatxua dute etengabe inguruan eta badakite zein den hori ekiditeko era.

“Komunitatea bizimodua da, antolakuntza, eraldaketa, batasuna, bizitzan aurrera egiteko era bat”, dio Nory Hernandez Segundo Montes komunitatean bizi den kazetaritza ikasleak. Honduraren egon zen familietako baten ondorengoa da Hernandez, alfabetatua izanik eta eskutan armarik izan ez badu ere, errealitate horren parte da. Komunitateko biztanle gehienek zuhaitz genealogikoak gerrillaren bandera gorria besarkatu zutenen aurpegiarekin beteta daude, horietako askok bizia ere horren alde eman zuten.

Komunitateko beste hainbat gaztek eta ez hain gaztek bezala, Hernandezek ere bertako taldeetan antolatzeari

ekin zion gaztetatik. Eta hori agerikoa da 8.000 biztanle eskaseko komunitateak bere historian izan dituen antolakunde kopurua ikusita: gazte erakundeak, poesia eta antzerki taldeak, komunikatzaile sareak, hondamendi naturalek eragindako kalteak konpontzeko taldeak eta beste hainbeste taldetan antolatu izan dira bertakoak.

Errealitate hori ez da batere ohikoa herrialdean. “El Salvador herrialde indibidualista da. Indibidualismoaren gurtza egiten da hemen”, dio Roberto Valencia herrialdean finkatutako kazetari euskal herritarrek. Herrialdean ia 20 urtez bizi eta gero, argi du zein den *pandillen* fenomenoari aurre egiteko giltza: gizarte-sareak. Segundo Montes bidea, hain zuzen ere.

Segundo Monteskoa ez da komunitate aberatsa, herrialdeko departamentu txiro eta azpigaratuenean kokatuta dago; biztanleriaren erdia baino gehiago pobrezian bizi da. Herrialdeko pobrezia-aren batz bestekoaren gainetik dago. Eta hala ere, egoera kaxkar horri indarkeriaz erantzutea baztertu dute bertakoek.

“Pobreziak indarkeria sortzen due-
la dioen teoria, hemen behintzat, ez da
egia. Nik argi dut herrialde honetako in-
darkeria bazterketa sozialaren ondorioa
dela. Hezkuntza edo osasun sarbiderik
ez izateak indarkeria sortzen du. Eta
bazterketaren arrail horretan egin behar
dugu lan udalok, gure herrietako biz-
tanleria pobreak kalitatezko hezkuntza
izan dezan egin behar dugu lan”, dio Fray
Arriazak. Komunitatea osatzen duten
bi udalerrietako bat da Jocoaitique eta
Arriaza da alkatea.

Horrelaxe egin dute gizarte mugimen-
duetatik zein udaletatik. Gazteek ikasten
jarrai dezaten bekak eman dituzte uda-
lek, hizkuntzetako eta kiroletako ikasta-
roak antolatu gazte erakundeek. Beren
arbasoek bezalaxe, hezkuntza jarri dute
jomugan, gazte heziak behar dituztela
jakitun, komunitatea aurrera ateratzeko.
Era berean, kontzientziazio kanpainak
ere abiatu dituzte; ekologismoa, gene-
ro-indarkeria edota memoria historikoa
landuz; burua okupatuta duten gazte
konprometituek indarkeriarako denbo-
rarik izango ez dutela argudiatuz.

Komunitatean ezer argirik badute
hori da lehengora bueltatu nahi ez du-
tela; gerrillari ohiek ez dituzte beren on-
dorengoak armak eskuetan ikusi nahi,
gazteek ez dute beren gurasoek eta ai-
ton-amonek pasatakoa bizi nahi. Hala
ere, 30 urte pasa ostean, komunitateko
egiturak instituzionalizatu eta gerraren
mehatxua desagertu ahala, gazteen en-
gaiamendua ahuldu da. Horren aurrean
komunitate izaerari eusteko erronka
dutela dio Jocoaitiqueko alkate ohi eta
herri irakasle ohi Walter Clarosek: “He-
rrialde honetako burujabetza-prozesuek
aldaketa garrantzitsuak ekarri dituzte.
Gazteak izan ziren hemengo diktadura
garaitu zutenak, gazteek eraldatu zu-
ten herrialde hau, demokratizatu egin
zuten. Prozesu horietan akats handiak
izan dira, baina ezin dugu dena negati-
boa izan zenik esan. Orain, esku artean
dugun erronka ikuspegi kolektibo hori
bultzatzen jarraitzea da”.

Segundo montesdarrek badakite
nondik datozen, badakite zer testuin-
gurutan dauden eta badakite nora joan
nahi duten. Indarkeriak ez du lekurik
hor, aktiboki egin dutelako horren aur-
ka borroka, ez dago beste erarik. Nory
Hernandezek argi du: “1989an komuni-
tatearen egoera eta gaur egungoa alde-
ratuz gero, jendeak borroka egin zuela
ikusten da. Komunitatea eta antolakun-
tza banaezinak dira”. ●

Gizon bat Hondurasko
errefuxiatu eremuan lanean.

CSM MEMORIA HISTORICA

FMLNko gerrillariak.

Gerraren ostean gaur egun Segundo
Montes komunitatea osatzen duten
lurrak suntsituta geratu ziren.

MUNDUBAT FUNDAZIOA